

הסידות בפרשה

הרב יצחק שפירא

פרשת בא

להגיד לפרעה את האמת בפנים

מה ההבדל בין 'פרעה הגדול' ל'פרעה הקטן', ומה כח ההרס הטמון בהם? מה הופך את העולם לחשוך וכיצד אפשר להאיר אותו? ומה שובר את פרעה לחלוטין?

בשבוע שעבר ראינו שעשר המכות מתחלקות לשלושה קווים: **ימין** (חושך, ברד וערוב), **שמאל** (ארבה, שחין וכינים) ו**אמצע** (דם, צפרדע, דבר ובכורות). הסברנו שקו **ימין** בא לגלות לפרעה (שבתוכנו) שיש עוצמה שגדולה עליו, **קו שמאל** בא לגלות לו שיש רבדים קטנים במציאות שמרכיבים אותה ואין לו שליטה עליהם, ו**קו האמצע** נועד להכות את אלוהי מצרים (ובמיוחד את פרעה שמחשיב עצמו לאלהים).

ננסה להעמיק מעט בתוכן הפנימי של המכות שבפרשתנו, במכת ארבה מקו השמאל, במכת חושך מקו הימין, ובמכת בכורות מקו האמצע:

מכת ארבה - מחשבה מחסלת

הארבה הוא בעל חיים קטנטן אך תוקפן, ובכוחו להשמיד את כל מקור החיות שיש בעולם. מכת ארבה נועדה להמחיש לפרעה (שבתוכנו, כאמור) מהו כח ההרס הטמון בו. כאשר אנו מדברים על פרעה, עלינו לחלק את דמותו לשני חלקים: ישנו 'פרעה הגדול' - עצם האישיות שלו, שטוענת שהוא מרכז העולם ופסגת המציאות; אך פרעה הגדול מייצר גם את 'פרעה הקטן' - זו המחשבה הנולדת מתוך תחושת הקיום שלו. התחושה הגדולה של פרעה שהוא פסגת המציאות מולידה אצלו המון מחשבות קטנות, כך שכל מחשבה בפני עצמה רוצה לבלוע את כל העולם.

הארבה נועד להמחיש את 'פרעה הקטן': כשם שהארבה בולע כל מה שהוא רואה ומחסל אותו, כך הנחת היסוד של פרעה שהוא פסגת העולם גורמת לכך שהמחשבה שלו הינה כיצד יוכל 'לבלוע' ולנצל את כל העולם לטובתו. מחשבה כזו מחסלת את כל המציאות בה הוא חי. לכן התורה אומרת על הארבה שהוא מכסה את כל המציאות - "וְכָסָה אֶת עֵין הָאָרֶץ": המחשבות של פרעה מביאות לכך שהוא לא יכול לראות את העולם כפי שהוא וליהנות ממנו באמת, כי המחשבות שלו משמידות את כל החיות שקיימת בעולם. כל מחשבה של פרעה 'נוגסת' בעולם ובכך מחסלת אותו.

מה מחשיך את העולם?

מכת חושך ממחישה כיצד נראה העולם כאשר האדם עומד במרכזו (כפי שחושב פרעה): חושך גמור ומוחלט וייאוש גמור ומוחלט. כאשר ה' הוא פסגת העולם, יש לעולם תכלית והאדם מלא בחיות. אך כאשר האדם עומד בפסגה, הוא יודע בעצמו שהוא לא יכול להביא טעם ותכלית לעולם, ולכן הוא מרגיש תקוע בתוך עולם ענק שאין בו כלום. פרעה כביכול נהנה מכך שהוא עומד בפסגה של העולם, אבל הוא מדחיק ייאוש מוחלט שמקנן בתוכו בעקבות הריקנות של העולם כאשר הוא זה שעומד במרכזה.

בתחילה החושך גורם לכך שהאדם לא יכול ללכת, כי הוא לא רואה את היעד. כך כאשר האדם הוא המרכז של כל העולם, המציאות לא יכולה להתקדם, כי אין לה כיוון ומטרה. בשלב הבא החושך נהיה סמיך יותר, והאדם כבר לא יכול לזוז. כך כאשר האדם במרכז, העולם ממלא אותו בייאוש וכבר אין לו טיפת חשק וחיות. העולם מתמלא באור רק כאשר ה' עומד במרכזו.

מכת בכורות - פרעה נשבר

במכת בכורות פרעה כבר נשבר לגמרי. כבר קודם העולם חשך בעדו, והמכות שמטו ממנו כל אחיזה שהייתה לו במציאות. אבל דבר אחד נשאר לו: עצם התחושה של פרעה שהוא פסגת המציאות כולה. התחושה הזו יכולה הייתה להתערער בעקבות המכות הקודמות, אבל היא עדיין לא נשברה. רק במכת בכורות פרעה כבר לא יכול להמשיך לחשוב שהוא פסגת המציאות, כי כעת נוצר איום על עצם הקיום שלו. פרעה לא יכול לדעת האם הוא עצמו יחיה או ימות, ולכן תפיסת העולם שלו על עצמו כבר לא מחזיקה מעמד.

במכת בכורות מגיעים לידי מימוש דברי ה' לפרעה שנאמרו כבר קודם: "וְאֵלֶם בְּעֶבֶר זֹאת הִעֲמַדְתִּיךָ בְּעֶבֶר הָרְאִתְךָ אֶת בְּחֵי וְלִמְעַן סִפְרִי שְׁמִי בְּכָל הָאָרֶץ". כעת מתגלה שהקיום של פרעה אינו עצמאי, אלא הוא נועד רק כדי לגלות את ה' בעולם, וכדי שבני ישראל יספרו כיצד ה' מתעלל בו. כאשר פרעה שם לב לכך שכל קיומו אינו אלא כלי כדי שיהיה אפשר לספר על איך שה' מתעלל בו - הוא כבר מפסיק להיות קיים כ'פרעה', ואין בקיומו עוד זכר להברזתו "לי יאורי ואני עשיתיני".

שבת שלום!

בית המדרש 'עוד יוסף חי'

